

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Şemot:

Lanetleri Nimetlere Dönüştürmek

Bereşit kitabı neredeyse dingin ve huzurlu denebilecek bir tonla sona ermiştir. Yaakov uzun zamandır kayıp olan oğlunu bulmuştur. Aile tekrar bir araya gelmiştir. Yosef kardeşlerini affetmiştir. Onun koruması ve etkisi altında, aile, Mısır'ın en müreffeh bölgelerinden biri olan Goşen'e yerleşmiştir. Artık evleri, mülkleri, yiyecekleri vardır; Yosef'in korumasına ve Paro'nun lütfüne sahiptirler. Bu, olasılıkla, Avraam'ın aile tarihinin altın anlarından biri gibi görünmekteydi.

Sonra, o zamandan bu yana birçok kez olduğu gibi, "Yosef'i tanımayan yeni bir Paro tahta çıktı" (Şemot 1:8). Siyasi bir iklim değişikliği gerçekleşti. Aile gözden düştü. Paro, danışmanlarına, "Bakın," dedi, "Bene Yisrael halkı bizden çok kalabalık ve güçlü hale geliyor".¹ Burası, Tora'da "halk" sözcüğünün Yisrael oğulları hakkında kullanıldığı ilk yerdir. "Gelin onlara karşı zekice davranalım ki çoğalmasınlar" (Şemot 1:9-10). Ve böylece tüm baskı ve zulüm mekanizması operasyona geçmiştir: angarya köleliğe, kölelik de soykırım girişimine dönüşmüştür.

Bu hikâye bizim hafızamıza kazanmıştır. Onu her yıl Pesah'ta ve her gün özet haliyle dualarımızda anlatırız. Bu, Yahudi olmanın bir parçasıdır. Yine de, anlatımın içinde özellikle parlayan bir ifade vardır:

¹ Şemot 1:9. Bu, modern zamanlarda, Rusların uydurduğu *Siyon Liderleri Protokolleri* şeklini almış olan olguya yönelik, tarihteki ilk imadır. Diaspora'da Yahudiler – güçten yoksun bir haldeyken – birçok kez mutlak güce sahip bir toplummuş gibi görülmüşlerdir. Tercüme edildiğinde bunun asıl anlamı şöyledir: Yahudiler, kendilerine uygun gördüğümüz parya statüsünü savuşturmayı nasıl olup da başarabiliyorlar?

"Ama onlara ne kadar eziyet ettilerse, o kadar çoğalıyorlar ve o kadar yayılıyorlardı." Bu da, en az çekilen zulmün kendisi kadar Yahudi olmanın bir parçasıdır. İşler ne kadar kötüye giderse, biz o kadar güçleniriz. Yahudiler sıkıntılı bir süreç içinde yalnızca hayatta kalan değil, aynı zamanda gelişip serpilmiş bir halktır.

Yahudi tarihi sadece, daha az azimli gruplar için olasılıkla yolun sonu anlamına gelebilecek facialara Yahudilerin dayanabilmelerinin bir hikâyesi olmaktan ibaret değildir. Asıl her felaketin ardından Yahudilerin kendilerini yenilemiş olmalarının hikâyesidir. Yahudiler her seferinde, o zamana kadar gizli kalmış ve kendilerini, Tanrı'nın mesajını dünyaya taşımakla görevli halk olarak kolektif yönden ifade etmenin yeni şekillerini beslemekte kullandıkları bir güç ve ruh rezervi keşfetmişlerdir.

Her trajedi, yeni bir yaratıcılığı doğurmuştur. Şelomo'nun ölümünü takiben krallığın bölünmesinin ardından, büyük aydın peygamberler Amos ve Osea, Yeşayau ve Yirmeyau gelmiştir. Birinci Bet Amikdaş'ın yıkılışının ve Babil sürgününün içinden, Tora'nın halkın hayatındaki yenilenmesi çıkmıştır ki bu yenilenme, Yehezkel ile başlayıp, Yisrael'e Ezra ve Nehemya tarafından geri kazandırılan engin eğitim programında doruğa ulaşmıştır. İkinci Bet Amikdaş'ın yıkılışından, o zamana kadar çoğunlukla sözlü bir gelenek şeklinde muhafaza edilmiş olan muazzam bir Rabînik Yahudilik literatürü çıkmıştır: Mişna, Midraş ve Gemara.

Haçlıların katliamlarından, Kuzey Avrupa'daki dindarlık ve maneviyat ekolü Haside Aşkenaz çıkmıştır. İspanya'dan kovuluşun ardından Tsefat'taki mistik çevre – Lurya Kabala'sı ve onun, şiirler ve dualar yoluyla ilham verdiği diğer her şey – ortaya çıkmıştır. Doğu Avrupa'daki zulüm ve fakirlikten Hasidizm hareketi çıkmış ve bu hareket, Yahudiliğin temelini ve kaynağını, sonu yokmuş gibi görünen bir hikâye ve şarkılar seliyle yeniden canlandırmıştır. Ve insani terimlerle en ağır trajedi olan Holokost'tan, Yahudi canlanmasının en büyük kolektif tasdikini işaretleyen Yisrael Devleti'nin, yaklaşık iki bin yıl sonrasında yeniden doğuşu çıkmıştır.

Çince “Kriz” sözcüğüne denk gelen ideografinin aynı zamanda “fırsat” anlamına geldiğini çok kişi bilir. Lanetin içindeki nimeti, karanlığın kalbindeki o ışık kırılmasını görebilen herhangi bir uygarlık, zorluklara dayanma kapasitesini kendi içinde taşır. İbranicede bunun daha da etkili bir paraleli vardır. Kriz anlamına gelen *maşber* sözcüğü aynı zamanda “doğum sandalyesi” anlamına da gelir. Böylece, zor zamanların getirdiği sancıların, aslında doğum yapan bir kadının kasılmalarının kolektif bir şekli olduğu fikri, Yahudi bilincinin semantiğine yazılıdır. Yeni bir şey doğmaktadır. İşte, hakkında “Ama onlara ne kadar eziyet ettilerse, o kadar çoğalıyorlar ve o kadar yayılıyorlardı” denebilecek bir halkın zihniyeti budur.

Acaba, zayıflığı kuvvete, sıkıntılı zamanları avantaja, karanlığı ışığa dönüştürme konusundaki bu Yahudi kabiliyeti nereden gelmiştir? Bunun tarihi, halkımızın, ismini – Yisrael – aldığı ana kadar geri gider. O zaman Yaakov gece vakti tek başına bir melekle gürleşmiş ve şafak sökerken, rakibi ona kendisini bırakması için yalvarmıştı. “Beni mübarek kılana kadar gitmene izin vermeyeceğim” dedi Yaakov (Bereşit 32:26). İşte bizim bu tuhaf, kendimize has inatçılığımızın kaynağı budur. Gece boyunca gürleşmiş olabiliriz. Bitkin ve tükenmişliğin eşiğinde olabiliriz. Yaakov gibi kendimizi topallar halde bulmuş olabiliriz. Ama yine de, bu karşılaşmadan bir bereket, bir nimet çıkarmadan, rakibimizin gitmesine izin vermeyiz. Zaman içinde, bunun küçük çaplı ve geçici bir tavır olmadığı anlaşılmıştır. Yaakov'un yeni isminin ve bizim kimliğimizin temeli haline gelmiştir. Yisrael – “Tanrı'yla ve insanlarla gürleşen ve başarılı olan” (Bereşit 32:28) halk, her çatışma ve faciayla daha da güçlenen ulustur.

Ekim 2015'te İngiliz basınında çıkan bir makale bana bu alışılmadık ulusal karakteristiği tekrar hatırlatmıştı. O dönemde İsrail, Filistinlilerin ülkenin her yerinde, sokaklarda ve otobüs duraklarında masum sivilleri katletmelerine sahne olan bir terör dalgasına maruz kalmaktaydı. Makale şu sözlerle başladı: “İsrail, enerji ve güvenle uğuldayan şaşkınlık verici bir ülke; yetenek ve yatırımı çeken bir miktatıs – bir inovasyon kazanı.” Makale, İsrail'in uzay ve havacılık, temiz teknoloji, sulama sistemleri, yazılım, siber güvenlik, tıp teknolojileri ve savunma sistemleri alanlarındaki üstün başarılarından bahsediyordu.²

“Tüm bunlar” diye devam etti yazar, “beyin gücünden türüyor, çünkü İsrail'in hiç doğal kaynakları olmadığı gibi, etrafı da kendisine düşman komşularla çevrili”. Yazara göre ülke “teknik eğitimin gücü, göç ve doğru türden askeri hizmetin faydaları” konusunda canlı bir kanıt niteliğindedir. Ancak hepsi bundan ibaret olamazdı, zira Yahudiler tarih boyunca, buldukları her yerde ve kendilerine fırsat verildiği her zaman istikrarlı bir şekilde normalin üstünde başarılar elde etmişlerdi. Yazar bu konuda önerilen çeşitli açıklamaların üzerinden geçti: Yahudi ailelerinin sağlamlığı, eğitime yönelik tutkuları, serbest meslek sahibi olma arzuları, risk almayı bir yaşam şekli haline dönüştürmeleri, hatta antik dönemlere uzanan tarihleri. Levant, dünyanın ilk tarımsal toplumlarına ve en eski tüccarlara yuva olmuştu. Öyleyse, belki de girişimcilik eğilimi binlerce yıl öncesinden Yahudi DNA'sına yazılmıştı. Yine de yazar, en nihayet tüm bunların “kültür ve cemaatler” ile ilişkisi olması gerektiği sonucuna vardı.

İşte, o kültürün kilit bir ögesi, Yahudilerin kriz karşısındaki tepkileriyle ilgili olmalıdır. Her olumsuz koşulda, Yaakov'un anlayışını miras almış olanlar ısrar ederler: “Beni mübarek kılana kadar gitmene izin vermeyeceğim.” İşte Yahudilerin, Negev'le karşılaştıkları zaman, çölü yeşertmenin yollarını bulmaları bu şekilde olmuştur. Başka bir yerde kıraç, ihmal edilmiş bir bölge gördüklerinde ağaçlar ve ormanlar dikmişlerdir. Tüm sınırlarında düşman ordularıyla yüz yüze kaldıklarında, daha sonraları barışçı kullanıma çevirdikleri askeri teknolojiler geliştirmişlerdir. Savaş ve terör onları tıbbi uzmanlık ve post-travma tedavisinde dünyada öncü niteliğe sahip beceriler geliştirmeye

² Luke Johnson, ‘Animal Spirits: Israel and its tribe of risk-taking entrepreneurs,’ [Ekonomik Gündü: İsrail ve risk alan girişimciler grubu] *Sunday Times*, 4 Ekim 2015.

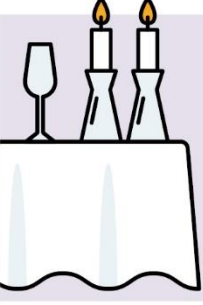
zorlamıştır. Her laneti bir nimete dönüştürmenin yollarını bulmuşlardır. Tarihçi Paul Johnson, her zamanki gibi, bunu ustalıkla ifade etmiştir:

4000 yılı aşkın bir süredir, Yahudiler, yalnızca hayatta kalma konusunda büyük bir beceriye değil, aynı zamanda kaderin kendilerini içlerine savurmuş olduğu toplumlara adapte olmakta ve onlara sunabilecekleri her ne insani rahatlık varsa bunları bir araya getirmekte olağanüstü bir yeteneğe de sahip olduklarını kanıtlamışlardır. Hiçbir halk, fakirliği zenginleştirmekte veya serveti insancillaştırmakta veyahut talihsizliği yaratıcı bir hikâyeye dönüştürmekte bu kadar verimli olmamıştır.³

Hayatın kötü anlarını bir yaratıcılık mahmuzuna dönüştürme konusundaki bu kabiliyette, zinde bir pratiklik kadar, derin bir manevi nitelik de vardır. Sanki içimizde, derinlerde bir yerde bir ses vardır ve bize şöyle demektedir: “Ne kadar kötü de olsa, bu durumdasın, çünkü gerçekleştirilmeyi bekleyen bir görev, edinilmeyi bekleyen bir beceri, geliştirilmeyi bekleyen bir kuvvet, öğrenilmeyi bekleyen bir ders, bertaraf edilmeyi bekleyen bir kötülük, açığa çıkarılmayı bekleyen bir ışık kırılımı, keşfedilmeyi bekleyen bir nimet var; zira Ben, çekilen acılarla yeteri kadar uzun süre boyunca ve sarsılmaz bir inançla boğuşulduğu takdirde bu acılardan büyük nimetler çıkarılabileceği konusunda insanlığa tanıklık etmen için seni seçtim.”

Şiddet yanlısı insanların şefkat Tanrısı adına gaddarca eylemlerde buldukları bir çağda, Yisrael halkı, Avraam'ın Tanrısı'nın, yaşam Tanrısı'nın ve yaşamı kutsayan Tanrı'nın yolunun bu olmadığını günbegün kanıtlamaktadır. Ve o halkın birer mensubu olarak, cesaretimizi kaybettiğimiz ve 'acaba bunların sonu gelecek mi?' diye düşündüğümüz her seferinde bu sözleri hatırlamamız gerekir: “Onlara ne kadar eziyet ettilerse, o kadar çoğalırlar ve o kadar yayılıyorlardı.” Hakkında bu sözlerin söylenebildiği bir halk yaralanabilir, ama asla mağlup edilemez. Tanrı'nın yolu, yaşam yoludur.

³ Paul Johnson, *The History of the Jews*, London, Weidenfeld and Nicolson, 1987, s. 58 [*Yahudi Tarihi* (Pozitif Yayınları, 2000)].

Şabat Sofrasında

1. Sizce trajedinin yaratıcılığa yol açabilmesinin sebebi nedir?
2. Hiç bunu kendi hayatınızda veya tanıdığınız insanlarla yaşadınız mı?
3. Yahudi tarihinde, lanetleri nimetlere dönüştürmek şeklindeki bu olgunun hangi örneklerini bulabiliyorsunuz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/shemot/turning-curses-into-blessings/>

Family Edition şimdi Türkçe!